

יצירה בשטח הפקר

ברוך בליך

ל א בכל יום מזדמן לעמוד בגלריה נוכח יצירות אמנות שממשיכות להתבצע ולהיווצר לנגד עינינו; נוכח עבודות לא גמורות, שכאילו שואפות לא להסתיים ולהימצא כל הזמן בתהליך של יצירה. מעין בריאה מתמדת, בתנועה ללא סוף. זהו הרושם הראשוני שיוצרות עבודותיה של רלי דהפריס המוצגות כעת בגלריה נגא בהרצליה.

אין זו הפעם הראשונה באמנות המודרנית, שאמן מבקש מן הצופה לקחת חלק בתהליך, ולא רק במוצר המוגמר, שמקובל להציגו במסגרת מוזיאלית. כך עשה וורהל בראשית דרכו, כשהציג את קופסאות הברילון, וכך גם עשה בויס, שהתמיד בגישה זו עד יומו האחרון. לא מן הנמנע שיש בגישה זו מעין התרסה כלפי המרכז באמנות, שברדרך-כלל מוזהה עם הממסד מדישן העונג. אין ספק כי זאת עוד אחת מדרכי המחאה החתרניים, הנוגסים בכל פעם מחדש במעמדם של מרכזי האמנות המבוססים. האם זו נקיטת עמדה פוליטית באמנות? יתכן, גם אם בסופו של חשבון, המוטיבוציה, כפי שמסתבר מדבריה של דהפריס, היא קודם כל אמנותית טהורה; תשוקה בלתי-ניתנת לכיבוש להכיר חומרים, לעבד אותם, ולסמן בסיועם טריטוריות אמנותיות של אזורי דמדומים.

את עוצמת החוויה אפשר לראות בעבודותיה של דה פריס. מדובר בסדרה של פסלים המונחים ברובם על הרצפה ועשויים מחומרים מחוספסים וקשים, כמו חצץ, מלט, אספלט, וכו'. על גבי הקירות, השכיחה דהפריס להציג מיתווים, בצבע וברישום, של מה שנתפס כאידאולוגיה המנחה אותה בעיצוב פסלית.

לכאורה נדמה כי זו תערוכה דידקטית, למעשה מדובר בחשיפה עצמית של סכך בלתי-ניתן להתרה. לא לחינם מכנה דהפריס את עבודותיה בשם הסוגסטיבי "תלכידים". הפסלים המוצגים כעת בתערוכתך הם הפסלים הראשונים שאמציגה, לכן טובעי שאשאל אותך - למה את בוחרת דווקא בפיסול? מדוע את בוחרת בנקיטת עמדה קונקרטיה, האופיינית בליכך לפיסול דווקא. יותר זה - מדוע את בוחרת בפיסול דרמטי, בעל צללית נמוכה, שטוחה, שאינו מתרומם מעל פני הקרקע, ובניגוד גמור למחשג שיש לנו על פיסול בכלל, ופיסול ישראלי בפרט.

קודם כל, לא מדובר, לפחות לא בעבודה שלי, בהתפרצות של רגע. מדובר בתהליך שהוביל אותי לעסוק דווקא בפיסול. עבודות אחדות שלי, שנעשו בסיום לימודי, בהדרתו של רפי לביא, מאוד דומות לעבודות עכשוויות

"יצירת האמנות נמצאת תמיד בשטחי ביניים, ורק בשטחים הללו מתאפשרת המקריות הנפלאה שאנחנו מטבענו מחפשים באמנות. רק באיזור כזה הכל מתלכד זה עם זה, ואני יכולה לראות שם כיצד מתהווים הדברים, מבלי שאתערב או אנקוף אצבע".
רלי דה פריס, תערוכה בגלריה נגא

שלי. כבר אז התחלתי לטפל בנושאים שאפשר לעמוד על זיקתם לפיסול. מדובר בקבוצה של עבודות המזכירות שיחים שמתגלגלים ברוח, והן היו מורכבות מחוטי ברזל והרבה אבנים טפיליות, שהתקמו בתוכן, וכבר אז התעניינתי בבעיה הפלסטית הזו, בספירלה. ובתצוגה הראשונה שלי, ב'1981, בתערוכה שנאצרה עליידי רפי לביא בגלריה שנער, באמת הצגתי דברים כאלה. כבר אז אפשר היה לראות את התשוקה שלי להחזיק בחומרים.

החומרים האלו הם מסוג כזה שמאוד קשה לחשוך בהם; הם מאוד מחוספסים, וקשה להניח כי הם מחזירים אהבה, או נעים בדרך זו או אחרת לתשוקה שאמציגה עליהם. מדובר אחרי הכול במלט, עם הרבה מאוד חצץ ואספלט, שלא נעים לגעת בהם. איזו תשוקה יכולה להתעורר מהחומרים המגודרים האלה?

התשוקה עליה אני מדברת, איננה במגע הפיזי שלי עם האובייקטים הללו, אלא במפגש של החומרים בהם אני משתמשת עם החלל לתוכו הם בנויים. מעניינת אותי הפלסטיות של חומרים כמו בטון, אספלט, חצץ, שמלכתחילה אינם מוזהים כחומרים גמישים. ציירתי הרבה בעבר, ונדרמה לי שלא הצלחתי לממש את השאיפות שלי בציור; אני לא רואה את עצמי כציירת במובן המקובל של המלה, אולי משום שאינני יודעת להניח צבע. יש בי תשוקה ליצור תלת-מימד, ליצור אשליה של יש, ולאט לאט הבנתי שאני זקוקה לריב עצמו. לפסל, שאפשר להסתובב סביבו ולהתבונן בו.

ודבר נוסף - לא עשיתי אף פעם עבודות שכוללות מעל לגובה העיניים של הצופה. הצופה מופנה תמיד כלפי מטה, בכל עבודותי, כנראה, בגלל הסלידה שיש לי מפיסול של אנדרטאות, שהן גבוהות ומזהירות על הקיום המונומנטלי שלהן בחריגתן מקו האופק הטבעי שלנו הצופים. בעבודותי אני מעוניינת להטיל ספק, לשאול כל הזמן שאלות

עקרוניות באשר לטבעו של הפלסטי, ולכן אני מפנה את הצופה לנקודת מבט צנועה יותר, לדעתי, שאיננה מעל גובה העיניים, אלא להיפך - למטה מגובה העיניים, ממש על הרצפה.

האם זו הסיבה שאת משתמשת בחומרי יסוד בפיסול שלך, ונמנעת מלהשתמש בחומרים פלסטיים או בעץ, למשל? האם בגלל רצונך להבליט את המרחב יחד עם החפץ המפוסל, את לוקחת אבני יסוד כמו חצץ או מלט? כן, זו אחת הסיבות. על כל צעד ושעל פה בתל-אביב אנחנו רואים גיאולוגיה תל-אביבית, מרתקת ומרגשת. אנו נוכחים ברחוב במפגשים מוזרים בין שפת מדרכה וכביש, או פסולת בניין שנערמת לצד מבנה מהודר, ואני מעוניינת להבליט ניגודים אלה, בכך שאני נוטלת חומרים שמשמשים לבניית יסודות, ובוחרת אותם כוכוכית מגדלת, כדי לעמוד על טיבם ולרגש באמצעותם את הקהל.

האם לא נראה לך כי, בסופו של דבר, גם את עוסקת באנדרטאות, אלא שבמקום להנציח אירוע היסטורי, את מנציחה שיירי פסולת בניין, או שפת מדרכה, וכו'. האם אינך מנציחה מה שבינתי קדם גיאולוגיה?

המושג הנצחה לא עובר במוחי. אני בעיקר רוצה להראות את החומרים; את הדברים שלמטה, ולהבליט אזורי דמדומים, שטחי הפקר, על יופיים וכיעורם. שטח הפקר איננו בבעלות כלשהי, אלא נמצא בשוליים, והוא מעניין מבחינתי מנקודת מבט פוליטית-אמנותית, כיוון הוא מתייחס אל הדיכויטומיה של 'מרכזשוליים', שאיננה נותנת לי מנות. דווקא מבחינה חברתית, כמי שחיה במציאות מסובכת ולוחצת, אני שואלת את עצמי, מה אני עושה, והיכן אני מציבה את עצמי - במרכז (היכן הוא) בשוליים (היכן הם), והמעבר המתמיד הזה לחיות במרכז ולהתבונן בשוליים, מעניין אותי.

האם עבודותיך הם מריבז או שוליים? היצירה שלי נוצרת בשטח הפקר. אני משוכנעת שכל יצירה נבראת בשטח הפקר, שמטבעו איננו מוגדר, לא שוליים ולא מרכז, והוא איננו שייך לאיש. יצירת האמנות נמצאת תמיד בשטחי ביניים, ורק בשטחים הללו מתאפשרת המקריות הנפלאה שאנחנו מטבענו מחפשים באמנות. רק באיזור כזה הכל מתלכד זה עם זה, ואני יכולה לראות שם כיצד מתהווים הדברים, מבלי שאתערב או אנקוף אצבע. איני עושה פיסול של מהנרס; אני לא עושה חישובי חוץ או אומדת פרופורציות. אני מכינה למהנרס את החומרים האלו בשטח הפקר שריביתי עליו, וברגע מסוים הדברים יתלכדו, במקרה שלי אני מאמינה שהם יתלכדו עליידי הצופה. ■